

EL CINEMA A BORREDÀ I A VILADA

Isaac Soca

Borredà: de la llanterna màgica a 1978.

Les primeres imatges sobre una pantalla que es projectaren a Borredà es van obtenir a partir d'una llanterna màgica a finals del segle XIX. La llanterna màgica permetia ja captar una idea de moviment a partir d'una alternança de la visió retiniana; dues imatges successives i mòbils eren projectades a través d'un forat únic. L'aparell, que funcionava amb carbur, fou portat pel doctor Costa, un indià fill de Borredà que havia fet fortuna a Cuba. A Borredà hi havia pugnes entre 2 metges —segurament per raons polítiques—, un dels quals era l'esmentat doctor Costa, cosa que aviat va dividir el poble. Els de la facció del doctor Costa no van trigar a aprofitar la llanterna per fer a Bretolades i algunes bromes de mal gust, sobretot a les religioses del poble. Val a dir, però, que, un cop passades les primeres impressions sorpresa, es feren diverses exposicions al públic, acompanyades per una pianola de maneta.

No tenim notícia del temps que funcionà la llanterna màgica ni de quan deixà de fer-ho, però fou a començaments de segle quan arribà a Borredà la primera màquina de cine, una Lumière. Aquesta havia estat comprada per dos socis, l'Enric Mascarella i l'Enric Tarradelles. No fou massa habitual que fessin cine a Borredà, ja que, a més, no disposaven de local. Ambdós socis es dedicaren durant força temps a carretejar la màquina fins a Berga, on projectaren pel·lícules de manera bastant regular, al cafè de cal Negre. Tomàs Pujol, en el seu llibre *Berga, Records del passat*, ens dóna algunes detalls del cine que es feia a l'esmentat cafè, amb el nom de *Cine Diorama*. Ens parla dels preus, de la durada de les sessions, del tipus d'ambient que s'hi respirava... Possiblement aquest cine fou el que, almenys durant algun temps, feren

funcionar els dos borredanesos. En altres ocasions, també viatjaren a la Cerdanya per a passar algunes pel·lícules, però no d'una manera tan freqüent com a Berga.

Fins al moment, a Borredà, encara no hi havia hagut cap local preparat per a fer-hi cine. Però el 1928, l'arribada d'electricitat des de la central de Vilada permetia instal·lar una Gaumont de 35 mm al Centro Moral, local situat al carrer Manresa. La Gaumont era una casa francesa assentada a Barcelona que també es dedicava al negoci de distribució de films. Sembla ser que la màquina portava una làmpada d'un tamany força més exagerat que les habituals i era encara una màquina de cine mut.

Dels anys de la República fins a començar la guerra civil, les diferències polítiques s'accentuaren. El Centro Moral era, aleshores, el local social de la Lliga Regionalista. Els sindicats, com la CNT —dirigida per Josep Isanta—, i els membres del Ràdium, també de la CNT, tenien el local al cafè de cal Nill, al carrer de la Font. Fou enmig d'aquesta situació que els de cal Nill aprofitaren per portar a Borredà la primera màquina sonora. Funcionava a partir de dos grans discs de 78 rpm, però no era un aparell massa perfecte en la sincronització imatge-so, cosa que va arribar a provocar més d'una situació còmica. A partir d'aquí, doncs, estaven funcionant dues màquines alhora: la Gaumont del Centro Moral i la sonora de cal Nill. Tant en un local com en l'altre s'acostumava a fer ball amb una gramola després de les sessions cinematogràfiques.

No hem pogut esbrinar què va passar durant la guerra civil amb el cine, però el 1940 la màquina de cal Nill havia desaparegut, probablement requisada. Sols es feia alguna projecció amb la màquina de cine mut que encara quedava al Centro Moral. És per això que, a partir de 1945, molta

gent, en lloc de quedar-se a Borredà, baixava a veure les pel·lícules a Vilada, on feia poc que s'havia comprat una OSSA IV.

El 1948 es retirà la Gaumont del Centro Moral, perquè ja es considerava un aparell massa antic, i es comprà una AEG amb carbons, que van venir a instal·lar uns rellotgers de Montesquiu. La nova màquina fou comprada per Josep Costa i Marcel·lí Ventura, ambdós de Borredà. Sembla que l'estrena es féu a l'agost, per la festa major. Va llogar-se l'àlies Ermenteret perquè es passegés pel poble amb una pancarta tot anunciant quines pel·lícules es projectarien. Tot plegat va tenir força èxit. Amb l'AEG, es féu cine fins a 1953.

Un any després d'haver deixat de funcionar l'AEG, Benet Calonge, amo d'una fàbrica de pastes alimentícies de Berga, s'interessà per anar a Borredà a fer cinema. La màquina que portava era de dimensions molt petites, cosa que li permetia ficar-la dintre de qualsevol cotxe.

Dos anys més tard, el 1956, en Calonge deixà de fer els viatges a Borredà amb la mateixa freqüència. Fou llavors que en Josep Costa, de cal Costa, i en Joan Casòliva, alcalde del poble, compraren a mitges una Debrié[?] de 16 mm. Sembla ser que era per a fer cine mut, però se li havia adaptat l'aparell de so. Amb aquesta màquina tornava a ser possible poder tenir sessions de cine els diumenges. Els primers anys, però, solien anar a Alps a fer alguna projecció, per tal de poder pagar i mantenir la màquina, tot i ser un aparell petit i portàtil. La major part de les vegades hi anaven acompanyats de l'Enric Roca i, com a transport, aprofitaven el camió de llet de la família Estrada, també de Borredà. Com van poder, van anar fent cine fins a 1961.

A finals de la dècada dels cinquanta, en Josep Costa, juntament amb en Marcel·lí Ventura, veieren nous horitzons. Van tenir la iniciativa d'anar a muntar una sala de

cinema a la barriada de Verdum, a Barcelona, situada vora l'actual avinguda de la Meridiana. Els calia comprar una fàbrica de sabó al senyor Casulla de Sant Quirze de Besora per tal de poder-la-hi instal·lar. Hi hagué problemes. En Casulla no va vendre la nau als dos borredanesos, però amb d'altres socis tirà el projecte endavant. A mitjan dècada dels cinquanta la barriada de Verdum havia estat densament poblada, sobretot a partir d'edificis de protecció oficial que s'hi havien construït. La nova sala va tenir molt d'èxit, per la gran afluència de públic que rebia, cosa que també va generar algun incident puntual en el qual hagueren d'intervenir grups antidisurbis. Actualment encara funciona amb el nom de *Cine Verdum*.

No fou fins al 1966, a instàncies de Joan Casòliva i de la societat del Cine Victòria de Gironella, que el senyor Aniento, un tècnic de la casa OSSA, juntament amb en Pere Soca, visitaren el local del costat del cafè Puigmal, propietat de la família Casòliva, per tal d'instal·lar-hi una OSSA tipus IV com la de Vilada, però aquesta equipada amb una llanterna automàtica Westrex d'alta intensitat. Un cop posada en funcionament, varen anar fent cine entre el Ramon Nadeu, el Ramon Tubau, el Josep Casòliva, el Jesús Cabanes i encara l'Enric Roca. El local estava administrat, com a Vilada, per la societat del Victòria. Aquesta societat enviava un representant a cada sessió de cinema, que solia ser en Ramon Gorgas, el qual ja aprofitava per a portar les pel·lícules. El cinema al local del Puigmal va funcionar força bé. Setmanalment, es van arribar a imprimir cartells i programes de les pel·lícules que es passarien el cap de setmana. Però cap a mitjan anys setanta va començar a davallar. El 1978 va haver de tancar definitivament les portes. El local fou més tard llogat per l'Ajuntament de Borredà i s'adaptà per a altres usos, sobretot per a fer-hi teatre.

Vilada: distreure's en el marc del franquisme.

El 1945 un grup de persones —entre les quals figuraven Ramon Prat, Josep Soler, Joan Bars, Josep Camprubí, Josep Solanelles i Joan Roset— decidiren instal·lar un cine a Vilada. El local va trobar-se aviat i força agençat. Era el del Casal Pirinaico, que ja des del començament de segle havia acollit diverses entitats de caràcter més aviat cultural i havia estat seu de l'Ateneu

Edifici on hi hagué el cinema Pirinaico i, més tard, el Picancel.

ISAAC SOCA

Nacionalista de Vilada o, anys abans, del Centro Moral Recreativo Viladense. Calia, però, comprar el projector, la pantalla i diversos accessoris. Per a sufragar les despeses es féu una subscripció pública, en forma d'accions a 250 pessetes cadascuna. La recaptació de les accions no fou prou quantiosa per a cobrir la despesa per tot el material, i va ser en Jaume Ferrer Viñas, propietari d'una empresa tèxtil de Vilada, qui hi posà els diners que faltaven. Un cop aconseguit el material pertinent, va instal·lar-se el cine a l'esmentat local, amb entrada a la plaça de la vila i el nom de *Cine Pirinaico*, damunt del recentment tancat cafè Pirinenc. L'estrena de la infraestructura es féu el 24 de juny, del mateix 1945, per la festa major de Vilada. Els preus de les entrades s'estipularen a una pesseta per als infants, dues per a general i tres per als seients numerats. La majoria de seients eren bancs de fusta, i els de la quitxalla, sense respall. El projector professional era de la marca OSSA tipus IV, sonor i de 35 mm. L'aparell tenia una particularitat que els operadors, en Joan Vilalta, manyà de la fàbrica Ferrer de Vilada, i en Josep Casòliva van instal·lar-hi, un enginy amb el qual, tot i tenir només una màquina, no calia parar en acabar cada rotlle, sinó que es feia continuar. Aquest giny era de gran senzillesa tècnica, però requeria gran habilitat per a canviar i enganxar de nou la pel·lícula.

Arribats al 1954, el cine Pirinaico oferia poques comoditats i unes característiques tècniques no massa bones, per la qual cosa el cine es traslladà a un local annex al cafè

Picancel. En el nou local s'instal·laren butaques, es féu el terra amb pendent per a millorar la visibilitat, es col·locaren llums d'emergència i extractors, etcètera; per la qual cosa el contrast amb l'anterior es féu evident. A l'hivern la calefacció del local consistia en una estufa de carbó, tot i que més tard fou substituïda per dues de closca d'ametlla. El nou local va batejar-se amb el nom de *Cine Picancel*. En el decurs del temps i en la mesura que es podia, es va anar millorant tècnicament, sobretot a partir d'innovacions de so i de grandària de la pantalla (de Panavisión a Cinemascope).

El 1955, el cine continuava administrat per la mateixa junta i representat per Josep Sala, tot i que el propietari era en Josep Canal Artigas, propietari, també, del Cine Catalunya de Berga. A partir d'aquest any, començà una bona etapa. La capacitat del local va haver-se d'augmentar, i es va arribar a les cent seixanta-dues persones. Generalment s'omplia, tant a l'estiu com a l'hivern. A l'estiu es feien projeccions dissabtes i diumenges, mentre que a l'hivern solament se'n feien el diumenge. La programació no acostumava a variar: es passava un No-Do i tot seguit una pel·lícula. Aleshores Lluís Forcada era el taquiller, i els porters, Santiago Torner, Simón Parcerises i Fidel Torres. Les pel·lícules arribaven de Barcelona a Gironella i de Gironella a La Baells, d'on sovint es pujaven a peu fins a Vilada.

Des de la parròquia aviat sorgiren iniciatives. Mossèn Joan Aymerich començà, el

1958, a fer algunes projeccions amb una màquina amateur de 8 mm, però amb la característica que no era sonora. A la seva mort, el 1959, fou substituït per mossèn Ramon Casteràs, que arranjà millor el casal parroquial, situat al costat de la capella de Fàtima. Casteràs féu construir una cabina on ubicà una màquina Filmsound de 16 mm sonora i portàtil. L'altra banda de la cabina s'aprofità com a barra de bar. Originalment, la programació del diumenge s'anunciava el dia abans penjant una pissarra a cal Xacó. Del bar, se n'acostumaven a encarregar en Jaume Esclusa i en Pere Soca, mentre que de la màquina se'n van fer càrrec, habitualment, en Jaume Viñas i el mossèn. Algunes de les pel·lícules que s'hi van poder veure foren *Capitán Grant* o *Sor Intrépida* i, com a més atrevida per l'època i el lloc, *Escuela de sirenas*.

A finals dels cinquanta el cinema Picancel sembla que funcionava de manera extraordinària, però a mitjan la dècada següent va començar a disminuir el moviment a la taquilla. Això no fou un fenomen aïllat, si tenim en compte que el 1964 també va haver-se de tancar el casal parroquial. En Joan Roset anava sent substituït per Joan Casòliva i més tard per en Pere Soca com a representant, sobretot de 1965 ençà, tot i que en la projecció de pel·lícules hi intervingien en Pere i en Joan Torner, Àngel de Oliveira, Francisco Medina i en Josep Cunill. En aquests anys a Vilada es rebien films de diferents productores: CIC, Warner Bros, Procines, Selecciones Hugué, Ibérica, Balart, Delat, Chamartín..., a través de Transports Cuberes de Berga. El No-Do era distribuït per Universal Films Española, S.A., però un malentès pel retard amb què arribaven els documentals va portar a fer un contracte amb Selecciones Fus-

ter, S.A., i es va abandonar l'anterior distribuïdora. Fou aleshores quan hi hagué un canvi de propietaris. El propietari del cine passava a ser Emili Gill, de la societat del cinema Victòria de Gironella.

Una inspecció feta a les instal·lacions el 1970 pel Ministerio de Información y Turismo, concretament pel negociat d'espectacles, donà llicència per a la pròxima temporada. A la de 1971, avisà que s'havien de fixar les butaques al paviment. El 1972, arribaren a observar «deficiències en el local». De fet, es féu cine durant dos anys més, però la decadència es féu evident, cosa que obligà el 1974 a fer un nou canvi de local, ja que, a més, aquest havia estat venut a la contigua fàbrica de galetes de la família Viñas, que aleshores feia ampliacions.

De 1974 a 1979 es reutilitzà l'antic local del Cine Pirinaico, però ara conservant el nom de *Picancel*. Les pel·lícules es podien encara veure amb una periodicitat setmanal, però l'afluència de públic va arribar a disminuir molt; a més, les característiques del local tampoc no eren massa bones. El més reeixit foren algunes projeccions que amb en Pere Canal es van fer a l'aire lliure, per la festa major. Amb l'arribada del primer ajuntament democràtic, a Vilada, es posà en funcionament una nova infraestructura, el Local Cultural, que el mateix ajuntament gestionà. L'antic cine Picancel passà a mans de l'esmentada corporació i entre 1979 i 1980 la màquina —encara la OSSA IV— es traslladà al Local Cultural. Un cop instal·lada, l'Ajuntament comprà una nova màquina, com l'anterior, una OSSA de segona mà que es portà des de Pont de Suert. La pantalla i la calefacció del nou local es compraren al senyor Sorribes, propietari del Cine Condal de Sallent. Al Local Cultural passà les últimes pel·lícules en Pere

Canal, ajudat per Josep Espelt, però d'una forma molt esporàdica, ja cap a 1983-1984.

Els diferents canvis que s'anaren produint a Vilada i a Borredà, com a la resta de la comarca, van anar fent desaparèixer el cine. S'hi han atribuït múltiples causes: el televisor, el vídeo, poca gent a les sessions..., o, fins i tot, falta de gent en tot allò que comporta el fet de passar una pel·lícula. A Vilada, darrerament, no faltaven diners, ni gent a les projeccions. Únicament faltava trobar qui se'n faria càrrec.

Fet i fet, el cine a Vilada i a Borredà marxà de la mateixa forma que havia vingut: per la carretera de Montesquiu a Berga

BIBLIOGRAFIA

- GONZÁLEZ LÓPEZ, Palmira: *Història del cinema a Catalunya. I. L'època del cinema mut, 1896-1931*, Barcelona, Els llibres de la Frontera, 1986 (col. Coneguem Catalunya).
- MONTAÑA, Daniel i RAFART, Josep: *La guerra civil al Berguedà (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Biblioteca Serra d'Or, 1991.
- PORTER i MOIX, Miquel: *Història del cinema a Catalunya (1895-1990)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1992.
- PUJOL, Tomàs: *Berga. Records del passat*, Barcelona-Berga, Columna-Albí, 1994 (col. La guita).

* Tot i que sabem que les activitats i espectacles cinematogràfics que es realitzaren a Vilada i Borredà generaren poca o molta documentació, no ha estat possible poder-la recuperar per a l'elaboració del present text. Solament hem pogut treballar amb un llibre de comptes del Cinema Picancel de Vilada i amb un petit plec de documentació esparxa (1955-1972) del mateix, que es conserva a l'arxiu de l'Ajuntament de Vilada, lloc on devia anar a parar quan aquesta corporació passà a fer-se'n càrrec el 1979. La resta d'informació ens ha estat facilitada de forma oral. L'hem d'agrair amablement als senyors Roumald Freixa, Pere Soca, Joan Roset, Jaume Viñas, Josep Casòliva, Càndid Casals, Ramon Tubau i a la senyora viuda de Joan Casòliva.

PASTES DE FULL - COQUES PIZZES - ENSAIMADES CROISSANTS - PASTISSOS

SERVEI PER A FESTES:

Batejos
Comunions
Aniversaris

C. Buxadé, 3 Tel. 822 14 65 08600 BERGA

Isaac Soca i Torres
Estudiant d'Història.